

С. В. КАРПЮК

<https://orcid.org/0000-0002-7579-4867>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ТЕОРЕТИКО-СОЦІАЛЬНІ МЕТАМОРФОЗИ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОДНОГО З ВАЖЛИВІШИХ ЕЛЕМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 54–58

<https://doi.org/10.32689/2523-4625-2019-02/58-54-58>

Порушено питання, пов'язані з сутністю, статусом, специфікою сучасної політики. Зроблено спробу визначити особливості впливу політики на систему державного управління. Розкрито особливості взаємин політики і права, політики і економіки. Виокремлено специфічні засади формування місцевого самоврядування, основою якої є регіональна політика.

Актуальність теми дослідження пов'язана з принциповими змінами суті, особливостей, статуту політики в житті людини, суспільства, в державному управлінні. Сучасна політика як система ідей, норм, цінностей постає у ролі специфічного механізму узгодження інтересів і потреб людей і, водночас, диференціює людей у всіх сферах їхнього життя.

Проблема політики як складного, багатоаспектного феномену має багатовікову історію. Її намагалися пояснити Аристотель, Сократ, Платон, пізніше Н. Макіавеллі, Ж. Ж. Руссо, К. Маркс, В. Ленін, Ж. Френд, К. Шмідт, у наш час такі відомі зарубіжні вчені, як Г. Алмонд, Р. Арон, Е. Берк, К. Гаджиєв, Р. Пенто, Е. Фроц, Ф. Фукуяма та ін., а серед вітчизняних вчених — В. Горбатенко, М. Головатий, А. Коваленко, М. Михальченко, М. Обушний, Ф. Рудич, О. Ткач, В. Якушик та ін.

Разом з тим виникає реальна потреба пояснити суть і особливості трансформації сучасної політики відповідно до змін сучасного життя, притаманних ХХІ ст. До уваги береться радикальна зміна моделі державного управління, базовими засадами яких є лібералізація, демократизація, децентралізація суспільного життя і управління державними справами. У переліку актуальних проблем є питання взаємодії політики і права, політики і економіки, а також формування й реалізації регіональної політики, організації місцевого самоврядування.

Сучасне державне управління базується на двох взаємопов'язаних складових: а) політико-правові основи; б) організаційно-управлінські основи. Полі-

тика пронизує обидва з них і саме зміна суті, призначення, ролі політики у сучасному житті найпомітніше впливає на притаманні державному управлінню трансформаційні процеси. Щоб якомога виразніше усвідомити суть такого впливу, варто коротко нагадати про те, що таке “політика” як соціальний феномен. Вчені різних країн, а, понад усе, політологи, достатньо неоднозначно пояснюють його сьогодні. Так, відомий російський політолог В. Халіпов на перше місце серед ознак політики ставить “діяльність партій, об’єднань громадян і окремих осіб у сфері відносин між державами, націями, великими групами, спрямованих на реалізацію, відстоювання ними корінних інтересів і нерідко пов’язано із потягом до завоювань, отриманню і використанню державної влади” [7, 265].

Відомий український філософ І. Надольний пояснює політику (грец. *politike* — державні чи суспільні справи, мистецтво управління державою) як “сферу відносин значних груп людей, різних історично утворених спільностей, спрямовану на завоювання і використання державної влади; одна із форм суспільної свідомості; діяльність органів державної влади, державного управління, політичних партій, громадських об’єднань” [6, 281]. Таке визначення феномену “політика” є широким, стосується усіх суб’єктів політико-соціальної діяльності і цитується багатьма авторами, серед яких є і ті, що пояснюють політику як специфічний регулятивний феномен, своєрідний інструмент (механізм) регулювання суспільного життя. Так, політологи Ю. Порохнявий і В. Смоляник трактують політику як “регулятивну і контрольну сферу суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головним чином на досягнення, утримання й реалізацію влади індивідами й соціальними групами задля здійснення власних запитів і потреб” [4, 498]. Підкреслимо, що таке розуміння феномену “політика” надто близьке за сутністю до аристотелевого (“Політика”).

Пояснення феномену “політика” багатьма зарубіжними фахівцями виглядає досить специфічно, іноді філософськи “розмито”, нечітко. Так, автори “Короткого оксфордського політичного словника” (К., 2005 р.) зазначають, що політика — це “практика, мистецтво (або науки)” керування державами та іншими політичними утвореннями” [1, 515]. Принаймні, таке визначення політики достатньо наближує її до державного управління.

З досить великої кількості суб’єкт-суб’єктивних відносин сучасної політики, варто виокремити дві моделі: політика і право та політика й економіка. У першому випадку домінує думка, що політика “стоїть вище за право”, хоча і прототипів такої думки немало, тобто тих, хто вважає, що право суттєво відокремлюється від політики, стає “самостійним суспільним гравцем”. Досить часто вчені роблять акцент на так званій “правовій політиці”, розуміючи під такою політикою своєрідну вищу, соціальну, суспільну справедливість” [3, 75].

Складну діалектику взаємин політики і права, за нашою оцінкою, найкраще пояснює відомий український правознавець В. Селіванов, який дотримується думки, що політика має бути не лише свідомою, розумною і науково обґрунтованою, але й зрозумілою і науково обґрунтованою, але базуватися

на відповідних пізнаних і зрозумілих закономірностях, передусім соціальних, базуватися на праві” [5, 9].

Підкреслимо, що взаємовідносини політики і права на є сталими. Навпаки, ця взаємодія залежна від реально існуючих суспільних та політичних цінностей, оскільки цінність, — пише український філософ В. Безпалій, — “це, той “еталон”, завдяки якому людина вивіряє сутність, значущість, властивість для себе будь-чого, це позитивна або негативна значущість (користь) об’єктів навколишнього світу для людини, соціальної групи, суспільства загалом, зумовлена не їхніми властивостями, а мірою актуалізації у життєдіяльності людини” [2, 448]. Зрозуміло, що стосовно взаємин політики і права, нас насамперед цікавлять такі політичні детермінанти, як права, свободи, демократія, безпека, справедливість, пов’язані з життям фактично кожної людини. Некерованими, незакріпленими у правовому полі держави політичні цінності об’єктивно не можуть бути, оскільки максимальне узгодження потреб і інтересів мільйонів людей, за найпершості поваги до честі, гідності окремо взятої особистості.

Недостатньо визначеними і до сьогодні залишаються головні інтереси (точки прикладання) політики. Найпопулярнішим є пояснення, що політика — це інструмент боротьби за владу та її утримання. Однак, політика пронизує усі сфери суспільного життя, усю життєдіяльність людини, групи, суспільства в цілому. Тому вважаємо, що політику слід визначити і вбачати: а) у державному врегулюванні в цілому (як інструмент впливу на усі сфери функціонування соціуму); б) у врегулюванні взаємовідносин між людьми, соціумами (врегулювання проблем, конфліктів і т. ін.); в) у здійсненні державної влади (тут присутнє таке поширене явище, як “політична боротьба за владу”).

Залишається мало поясненим таке рухливе явище, як місцева політика. Так, автори “Короткого оксфордського політичного словника” пишуть: “Нові праві у США; Британії розуміють місцеву політику насамперед, як створення місцевого ринку задля забезпечення послуг. У 1980-х роках вони обстоювали ринкові варіанти розв’язку проблеми надання послуг і скорочення місцевого самоврядування, віддаючи перевагу низці приватних, добровільних і квазі-державних організацій на місцевому рівні” [1, 415].

Ще менше розробленими є питання, пов’язані із взаєминами політики і економіки, економічного розвитку держави. Найчастіше вживається термін “політика економічна”, як “складова частина державної політики, що включає сукупність цілей, засобів, завдань, практичних заходів у напрямі впливу на розвиток економіки” [8, 605]. Тим часом, такий “патерналістський вплив політики на економіку нині не є однозначним”.

Багато фахівців сходяться на тому, що інтереси політики й економіки надто схожі. Як пишуть І. Маклін і А. Макліман “надто відкритою є межа між політикою та економікою, і це з очевидних причин, що держави порядкують значними ресурсами, тоді як виробництво й розподіл навряд чи можуть відбуватися без певної структури безпеки” [1, 518].

Навіть спрощений погляд на дилему “політика – економіка” дає підстави стверджувати, що нині вплив бізнесу на владу (а, відтак, на політику, полі-

тичні процеси) зростає. При цьому, на жаль, надто помітним є саме тіньовий вплив. Спрощено можна вважати, що існують, нехай і недостатньо чітко означені, три основних схеми взаємодії бізнесу та політики, влади: ділова постійна взаємодія; обмежений вплив бізнесу на владу; управління державою в інтересах бізнесу. Від чого залежить будь-яке з трьох схем взаємодії? Таких чинників багато, як політичних, економічних, так і організаційно-управлінських. У сучасній Україні існують і діють неформальні механізми взаємодії політики (влади) і бізнесу, хоча реально існує велика потреба сформувати інституціональний (правовий, цивілізований) каркас такої взаємодії. При цьому варто враховувати, що модель взаємодії політики і бізнесу у будь-якій державі, насамперед, залежить від пануючого в ній політичного режиму, системи влади.

Нині в час потужного розвитку великої кількості моделей ринкової економіки, все гостріше постає проблема справедливості саме щодо результатів праці, власності. Як зазначав видатний філософ давнини Цицерон, “перше завдання справедливості — в тому, щоб нікому не спричинити шкоду, якщо тільки тебе на це не спонукали протизаконням; потім в тому, щоб користуватися суспільною власністю як суспільною, а приватною — як власною” [9, 63].

Отже, трансформації сучасної політики як складного і багатоаспектного феномену відчуваються передусім у зв'язку зі зміною цінностей і норм суспільного життя, зміною країн і суспільств (системи влади, політичні системи, поділ влади і т. ін.). Вирішальне значення при цьому мають процеси лібералізації, демократизації суспільного життя, облаштування суспільних відносин і державного управління в цілому. У контексті цих процесів радикальних змін набуває взаємодія політики і права, політики і економіки, які були і залишаються базовими для вдосконалення усіх державно-управлінських процесів.

Література

1. Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; за ред. І. Макліна, А. Маклімана. Київ: Вид-во Соломії Павличко “Основи”. 2005. 789 с.
2. Культурологічний словник / За ред. В. О. Рожка, О. В. Антонюка. Київ: НМАУ, 2011. 448 с.
3. Політико-правові стандарти ЄС і напрями вдосконалення моделі модернізації сучасної України: Наукова записка / Відп. ред. В. П. Горбатенко. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. 108 с.
4. Політичний енциклопедичний словник: 2-ге вид., допов. і переробл. / Упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
5. *Селіванов В.* Предмет дослідження — державна політика // Віче. Київ. 2005. № 1. С. 12–14.
6. Соціальна філософія: Короткий енциклопедичний словник / Заг. ред. і уклад. В. П. Андрущенко, М. І. Горлач. Київ – Харків: ВМП “Рубікон”, 1997. 400с.
7. *Халітов В. Ф.* Власть: Кратологический словарь. Москва.: Республика, 1997. 431 с.
8. *Хампов В. Ф.* Энциклопедия власти. Москва: Академический Проект; Культура, 2005. 1056 с.
9. Цицерон. О старости, о дружбе, об обязанностях. Москва: Прогресс, 1993. 420 с.

Karpyuk S. V. Theoretical and social metamorphoses of modern politics as one of the most important elements of public administration.

Considering the essence and peculiarities of changing the status of modern politics in human life, functioning of society, we point out the great role in these changes in the relationship between politics and law. We emphasize that politics, as a system of ideas, norms, values, needs, is intended not only to separate but also to unite people. Emphasis is also placed on the fact that modern public administration is based on political – legal and organizational – managerial principles. Often there are disputes that in the state, for its successful functioning is more important – politics or law. We believe that there can be no single answer. Even more complicated are the issues of the relationship between politics and economics, politics and business. In the context of market economic relations, such relations should be as civilized and democratic as possible. Such relationships should be based on the principles of social justice, human rights and freedom. The findings emphasize that the transformations of modern politics are largely driven by changes in values and norms of social life. Crucial to this are the processes of liberalization, democratization public life, which should be especially taken into account in the disengagement of all state – administrative processes.

<https://doi.org/10.32689/2523-4625-2019-02/58-54-58>

Надійшла 2 грудня 2019 р.